

ПОВНОВАЖЕННЯ МІЛІЦІЇ, ЇХ ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВИВЧЕННЯ

У статті розглядаються питання щодо якості реалізації повноважень МВС України. Відмічається, що міліція України наближається до європейських стандартів і передусім має відповідати їм при здійсненні правоохоронної діяльності. Цей орган виконавчої влади діє в межах чітко визначених законодавством повноважень і тому в першу чергу якість його діяльності буде залежати як від повноти і досконалості правового регулювання відносин, так і повноти вивчення законодавства, що регулює адміністративну діяльність ОВС, працівниками міліції, для чого необхідно у ВНЗ МВС ввести навчальну дисципліну «Поліцейське право», а також запровадити систему управління якістю.

Ключові слова: міліція, повноваження, поліцейське право, законодавче регулювання.

**Голосніченко
Дмитро Іванович,**

доктор юридичних наук, доцент,
професор кафедри
адміністративного
права і процесу
Національної
академії внутрішніх
справ України

Нові економічні умови життя України викликали відповідні зміни в політичній системі нашої держави. Це стосується також і системи Міністерства внутрішніх справ України, в якому в результаті проведення адміністративної реформи відбуваються докорінні зміни, що полягають не тільки в питаннях структурної його побудови, а в основному у переорієнтації його компетенції, встановленні повноважень на захист прав і свобод людини та громадянина. «Повноваження – це загальне для теорії права та держави поняття, змістом якого є система прав та обов'язків, набутих у легітимний спосіб державою, місцевим самоврядуванням, державними органами і органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, іншими суб'єктами правовідносин з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина, окремих соціальних груп та суспільства в цілому» [1, с. 54]. Повноваження органів МВС України є системою прав та обов'язків, передбачених Конституцією України іншими законодавчими актами для цих органів, з метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів людини і громадянина у сфері громадського порядку та громадської безпеки, боротьби зі злочинами та іншими правопорушеннями.

МВС України перетворюється із репресивного, карального органу в системі тоталітарної держави, в орган, діяльність якого спрямовується на безпосереднє забезпечення потреб громадян, надання їм державних послуг щодо захисту життя, здоров'я, недоторканності особи, права приватної власності тощо. Таким чином, міліція України наближається до європейських стандартів і передусім має використовувати їх при здійсненні правоохоронної діяльності. Однак цей орган виконавчої влади діє в межах чітко визначених законодавством повноважень і тому в першу чергу якість його діяльності буде залежати від повноти і досконалості правового регулювання відносин, де законодавець передбачає суб'єктом орган внутрішніх справ в цілому, або окремо взятого працівника.

Питання повноважень органів внутрішніх справ вивчалися в роботах О. М. Бандурки, В. М. Бевзенка, А. І. Берлача, І. П. Голосніченка, С. Т. Гончарука, Т. О. Гуржія, Н. І. Золотарьової, В. В. Коваленка, А. Т. Комзюка, В. К. Колпакова, С. Ф. Константинова, Р. С. Мельника та інших.

Безумовно, що в діяльності МВС України найважливіше місце займають норми Конституції України, як основного закону, що визначає права та свободи людини та громадянина. Не дивлячись на те, що МВС України в цьому основному правовому акті згадується лише одного разу в п. 22 ст. 85, та й то лише з питань повноважень Верховної Ради України щодо затвердження загальної структури, чисельності та визначення його функцій, даний орган виконавчої влади по-

кликаний захищати права і свободи людей ті, що передбачені Основним Законом, адже його норми не тільки проголошують ці права та свободи, але і вказують на гарантії їх реалізації, які проявляються також і в діяльності органів внутрішніх справ. Повноваження щодо забезпечення прав і свобод громадян викладені, перш за все, в Законі України «Про міліцію» [2]. Не дивлячись на те, що даний правовий акт достатньо застарів, адже був прийнятий ще 20 грудня 1990 року, цебто за радянської влади і потребує оновлення з урахуванням змін, які сталися в українському суспільстві, однак в нього внесено цілий ряд змін і доповнень, які дозволили встановити нові та модернізувати передбачені раніше повноваження.

Особливої уваги заслуговують зміни, які були внесені до даного закону Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо посилення правового захисту громадян та запровадження механізмів реалізації конституційних прав громадян на підприємницьку діяльність, особисту недоторканність, безпеку, повагу до гідності особи, правову допомогу, захист)» [3], яким передбачено посилення гарантій прав громадян, котрі знаходяться у правових відносинах із працівником міліції. Вперше нормами закону були встановлені права затриманих та заарештованих прямо з моменту вчинення міліцією таких заходів примусу, захищати себе особисто та користуватися правовою допомогою захисника, а на працівника міліції покладається обов'язок забезпечувати реалізацію даного права,

надання можливості повідомлення даними особами про затримання або арешт родичам, адміністрації за місцем роботи і, що особливо важливо – захиснику. В обов'язки працівників міліції також включено повідомляти підстави та мотиви такого затримання або арешту (взяття під варту) особі, роз'яснення права оскаржувати дії міліції у суді. На правовий захист людини працює норма, згідно з якою співробітниками міліції при затриманні особи надаються усно роз'яснення частини першої статті 63 Конституції України, зміст якої полягає в тому, що особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом, права відмовитися від надання будь-яких пояснень або свідчень до прибуття захисника та одночасно в друкованому вигляді – роз'яснення статей 28, 29, 55, 56, 59, 62 і 63 Конституції України (норми яких стосуються прав людини при її затриманні або арешті).

Повноваження органів МВС України визначаються також низкою інших правових актів, розпочинаючи із кодексів (Кримінально-процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, який визнає органи внутрішніх справ, їх посадових осіб уповноваженими розглядати справи про адміністративні правопорушення), продовжуючи окремими Законами України (Про оперативно розшукову діяльність, котрий наділяє органи внутрішніх справ правом здійснювати таку діяльність, Про дорожній рух, яким Державтоінспекції МВС

України надається право перевірки знань правил дорожнього руху в його учасників, а також обов'язок надавати їм інформацію про умови дорожнього руху тощо) та закінчуючи постановами уряду, якими затверджено Положення про Міністерство внутрішніх справ України, положення про інші центральні органи виконавчої влади, діяльність яких координується через Міністра внутрішніх справ України.

Є ще й такі правові акти які затверджені на рівні Уряду України, ще до її незалежності. У наш неспокійний час особливої уваги заслуговують Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, які затверджені постановою Ради Міністрів УРСР 27 лютого 1991 р. № 49 [4]. Не дивлячись на те, що в даний правовий акт було внесено декілька змін і доповнень, однак доводиться констатувати, що він безнадійно застарів і неповно регулює правила застосування спеціальних засобів. Причому, при застосуванні цих засобів міліція вступає в безпосередні відносини з громадянами та іншими фізичними особами, а відповідно до п. 1 ст. 92 Конституції України ці відносини мають регулюватися на рівні законів України [5]. А відтак, неправомірне застосування міліцією спецзасобів на майдані Незалежності 30 листопада 2013 р. у м. Києві, є не тільки порушенням з боку її працівників. Держава Україна не повно виконала свої обов'язки щодо врегулювання відносин застосування спецзасобів у випадках його необхідності. Адже норма цього пункту вказує на те, що виключно законами України не тільки визнача-

ються права і свободи людини і громадянина, але й гарантії цих прав і свобод. Правила застосування спецзасобів мали б визначатися в законі, причому абсолютно всі дії працівника міліції у цьому відношенні мають бути врегульованими. Потрібно зазначити, що навіть норми чинної дотепер Постанови Уряду від 27 лютого 1991 р. щодо порядку використання спецзасобів були порушені, адже п. 14 затверджених нею Правил заборонено нанесення ударів кийком:

гумовим – по голові, шиї, ключичній ділянці, животу, статевих органах;

пластиковим типу «тонфа» – по голові, шиї, сонячному сплетінні, ключичній ділянці, низу живота, статевих органах, нирках, копчику.

Світлошумові засоби відволікаючої дії (світло шумова граната «Заря», світлошумовий пристрій «Пламя») застосовуються на відстані не ближче двох метрів від людини і таке інше.

У такому лабіринті нормативно-правових актів працівнику міліції трудно розібратися. Безумовно, ті співробітники, що пройшли підготовку у вищих навчальних закладах МВС України вивчали спеціальні дисципліни («Оперативно-розшукова діяльність», «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ» тощо) і їх компетентність в міліцейській справі на відповідному рівні, чого не можна сказати про тих працівників, які навчалися на юридичних факультетах інших вищих навчальних закладів, де такі навчальні дисципліни не викладаються. Причому спецкурси, які навіть викладаються у вищих навчальних закладах МВС

України, є однобокими, їх навчальний матеріал передбачає лише правовий порядок функціонування самих органів внутрішніх справ і ні в якому разі не враховує задоволеність іншого суб'єкта правовідносин, який обслуговується органом внутрішніх справ. Для повноти вивчення правовідносин між органами МВС України та приватними особами необхідно запровадити на базі спецкурсу «Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ» навчальну дисципліну «Міліцейське (поліцейське) право», та вивчати його під кутом всебічності правовідносин, якості надання послуг міліції людині та громадянину. Причому, таку навчальну дисципліну доцільно було б запровадити у всіх вищих юридичних навчальних закладах та юридичних факультетах в Україні.

Система управління якістю має базуватися передовсім на чіткому регулюванні суспільних відносин, які виникають між органами внутрішніх справ і іншими суб'єктами. Поки що сам законодавець не є послідовним в тому, якої юридичної сили мають бути нормативно-правові акти, що видаються для регулювання суспільних відносин, де суб'єктом є орган внутрішніх справ, особливо тих із них, які встановлюють повноваження МВС України. У Положенні викладено функції даного органу тому потрібно замість нього прийняти закон України, як цього вимагає норма п. 22 ст. 85 Конституції України.

Призначення міліції за законом про цей орган полягає в захисті життя, здоров'я, прав і свобод громадян, власності, природного середовища, інтересів суспільства і держави від

протиправних посягань. Як бачимо на першому місті у міліції є обов'язок захисту прав і свобод людей. Передусім вона має реалізовувати ці обов'язки надаючи людям відповідні державні послуги щодо їх захисту. Відсутність даних обов'язків унеможливлювала б існування такого органу держави, як міліція. Та чи на належному рівні надаються послуги міліції щодо захисту прав і свобод людей? Експериментальне опитування тих осіб, які попадали у відповідні відносини з міліцією (були опитані особи, на власність яких було посягання), свідчить про незадоволеність діями міліції щодо їх захисту. Люди заявляють, що працівники міліції не мають бажання розкривати злочин, шукають передусім приводи для відмови в порушенні кримінального провадження, не проводять відповідних слідчих дій по закріпленню слідів незначних злочинів тощо. Дехто із працівників міліції прямо заявляють про те, що за таку мізерну платню вони не мають працювати із повною віддачею.

На якість роботи органів внутрішніх справ щодо виконання покладених на них повноважень певним чином негативно впливає плінність кадрів, звільнення зі служби досвідчених працівників. Особливо це зачіпає роботу карного розшуку, працівники якого мають агентуру, а при звільненні їх зі служби цей конкретний засіб боротьби зі злочинністю

втрачається. Для виправлення ситуації необхідно провести відповідні заходи щодо закріплення досвідченого кадрового складу в органах внутрішніх справ, припинити практику звільнення працівників міліції за політичними мотивами, створити достойні матеріальні умови проходження служби в органах внутрішніх справ, особам, які прослужили передбачений законом термін для призначення пенсії, але використання їх на службі в ОВС є доцільним, необхідно встановити п'ятдесяти відсоткову від передбачуваної пенсії надбавку тощо.

Можна запропонувати ще ряд заходів для підвищення якості діяльності МВС України, для чого потрібно продовжити наукову роботу над даною проблематикою.

Список використаних джерел:

1. Голосніченко Д. І. Теорія повноважень, вітчизняний і зарубіжний досвід їх формування. Монографія / Д. І. Голосніченко. – К.: Видав. Голосніченко А. М. (ГАМ), 2009 – 356 с.
2. Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 4. – Ст. 20.
3. Відомості Верховної Ради України 2005. – № 10. – Ст. 187.
4. Правила застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку // Постанова Ради Міністрів УССР 27 лютого 1991 року. – № 49.
5. Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Голосніченко Д. И. Полномочия милиции, их законодательное регулирование и изучение.

В статье рассматриваются вопросы относительно качества реализации полномочий МВД Украины. Отмечается, что милиция Украины приближается к европейским стандартам и прежде всего должна соответствовать им при

осуществлении правоохранительной деятельности. Этот орган исполнительной власти действует в пределах четко определенных законодательством полномочий и потому в первую очередь качество его деятельности будет зависеть как от полноты и совершенства правового регулирования отношений, так и полноты изучения законодательства, которое регулирует административную деятельность ОВД, работниками милиции, для чего необходимо в вузах МВД ввести учебную дисциплину «Полицейское право», а также ввести систему управления качеством.

Ключевые слова: милиция, полномочия, полицейское право, законодательное регулирование.

Golosnichenko D.I. The powers of the militia, their legal regulation and study.

The article deals with the issue of the quality of implementation of the powers of the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. It is noted that the Ukrainian militia are approaching to the European standards that should be primarily used in carrying out their law enforcement. This executive body operates within powers clearly defined by law, and therefore first of all the quality of their operations will depend on the completeness and perfection of legal regulation of relations and the completeness of the study of legislation that regulates the administrative activities of the bodies of internal affairs and the militia officers, and it requires the introduction to the universities of the Ministry of Foreign Affairs a subject named "Police legislation", as well as the introduction of the quality management system.

The particular attention should be paid to the changes that were made to the Law of Ukraine «On Militia» by the Law of Ukraine «On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine (to strengthen the legal protection of citizens and the introduction of mechanisms to implement the constitutional rights of citizens in business, personal security, security, respect for dignity, legal assistance, protection)», which provides strengthening of guarantees of rights of citizens who are in legal relations with the militia. For the first time by the norms of law the rights of detainees and arrested people are established starting just after the militia use of coercive measures to defend themselves personally or to have the assistance of a lawyer, and the militia officer's responsibility to ensure the implementation of this law, to enable the notification of thee data of detainees or arrested people to their relatives, to the administration at their work and, what is more important, to the defender. The duties of the militia also include informing of detainees or arrested people the grounds and motives of their arrest or detention (custody) and explanation of their right to challenge in court the actions of the militia, etc. The clarity of the militia work also depends on the introduction of a quality management system which is based primarily on the strict regulation of social relations that arise between the militia and other entities.

Keywords: militia, authority, police law, legislative regulation.

Стаття надійшла до редакції 16.04.2013